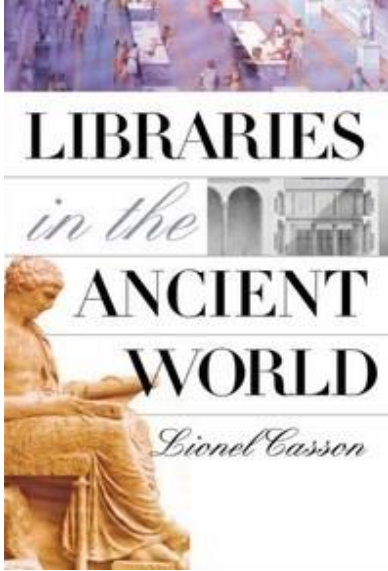

Casson, L. (2002). *Libraries in the Ancient World*. New Haven: Yale University Press. xii, 177 s.; ISBN: 0300097212.

Elif İbşiroğlu Bayram*

Book Review

Libraries in the Ancient World

Lionel Casson was an academician at the New York University. His book “Libraries in the Ancient World” was published by Yale University in 2002 with renewed edition. The first edition of the book was published in 2001. The book has not been translated into Turkish yet. The author, who has studies on antiquity and maritime history, gives information about libraries from Antiquity to the Middle Ages in his book. He reviewed the libraries in terms of what they looked like, how their internal processes are, their collections, methods of acquisition and what services they offered.

New York Üniversitesinde öğretim üyeliği yapmış olan Lionel Casson’un “Libraries in the Ancient World” başlıklı kitabı, yenilenmiş baskısıyla, 2002 yılında orijinal dilinde Yale Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır. Kitabın ilk baskısı 2001 yılında yapılmış olmakla birlikte; Türkçe çevirisi henüz bulunmamaktadır. Antik Çağ ve denizcilik tarihi üzerine çalışmaları bulunan yazar, Antik Çağ’dan Orta Çağ’a kadar olan kütüphaneler hakkında bilgiler verdiği kitabında; kütüphanelerin nasıl görüldüğünü ve işlediğini, koleksiyonlarını, kaynak edinme yöntemlerini, hangi hizmetleri sunduklarını incelemiştir.

Yazar Casson’un kitabı, ön sözünde belirttiği şekliyle: “Antik dünyadaki kütüphanelerin ilk tam kapsamlı çalışmasıdır.” M.Ö. 3000 yıllarında Antik Yakın Doğu ile başlayan süreç, M.Ö. 4. ve 5. yüzyıllara (erken Bizans dönemi) kadar devam etmiştir. Bu süreçte Hıristiyanlığın yayılması, kütüphane tarihini temel ölçüde etkilemiştir.

Tarih sahnesi yüzyıllar boyu savaflara tanıklık etmiştir. Bu savaflar sonucunda yapılan yağmalar, eserlerin el değiştirmesine sebep olmuştur. Bugün, bu eserler aracılığıyla dönem uygarlıkları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Kitap, kütüphanelerin tarihe ışık tutan yapıları olduğunu göstermektedir. Bu noktada arkeoloji, önemli bir başvuru kaynağı olmaktadır. Kalıntıların kütüphanelere ait olduğu, yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Kitap, anlatıların yanı sıra; harita, resim, belge gibi görsellerle desteklenmiştir. Genel anlamda okuyuculara ve akademisyenlere hitap eden kitap 9 bölümden oluşmaktadır:

* Öğretim Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.

E-posta: ielif@uludag.edu.tr

Academic Librarian, Bursa Uludağ University Library, Turkey.

Mısır ve Mezopotamya’da medeniyetin ortaya çıkışı, kitabın 1. bölümünde (s. 1-16), Antik Yakın Doğu ile başlamaktadır. Sümerlerin yazıyı bulmasının uygarlık tarihinin başlangıç noktası olduğu, çivi yazısının ve kil tabletlerin yaygın olarak kullanıldığı bu dönemde; başlıklandırma ile kişisel eserlerin tanımlanması, benzer eserlerin seri halinde toplanması, temel kütüphane prosedürleri olarak tanımlanmıştır. Mısırlıların geliştirdikleri bir kağıt biçimi olan papirüs, dönemin önemli gelişmeleri arasındadır.

“Başlangıçlar: Yunanistan” başlığını taşıyan 2. bölümde (s. 17-30), M.Ö. 9. yüzyılda tiyatro, tarih, felsefe alanlarında önemli isimlerin ortaya çıktığı ve Yunan entelektüellerin döneme damgasını vurduğu ifade edilmiştir. Bölümün konusunu oluşturan Yunanistan, Fenikelilerin geliştirdiği yazı biçimini ticari temaslar yoluyla alıp kendisine uyarlamıştır. Bu temaslardan biri kitap ticaretidir. Edebi fikirler üzerine özel koleksiyonların oluşturulması, rafların kitap olarak nitelendirilen rulolarla dolmaya başlaması ve M.Ö. 4. yüzyılın başlarında kitap satışının gelişen bir endüstri haline gelmesi, dönemin kitap konusunda yaşanan gelişmelerine örnek teşkil etmektedir.

Kitabın 3. bölümünde (s. 31-47), uygarlığın uzun soluklu geçmişine tanıklık etmiş ve M.Ö. 300 yıllarında kurulmuş olan İskenderiye Kütüphanesinden bahsedilmiştir. M.Ö. 30’da Roma, Mısır’ı ele geçirmiş olsa da Kütüphane, sert uygulamaların görüldüğü Helenistik Dönem’in yakın tanığı olarak varlığını korumaya devam etmiştir. Bu döneme ilişkin kütüphanecilik uygulamaları konusunda önemli bir isim ortaya çıkmaktadır. Zeneodotus, görevi net olmamakla birlikte, Kütüphanenin kataloglamasından sorumlu kişi olarak ifade edilmiştir. Zeneodotus, derlediği nadir kelimeler sözlüğünde alfabetik düzeni ilk kullanan kişi olmuş ve bunu koleksiyona da uygulamıştır. Kütüphanenin M.S. 270’de İskenderiye’de savaş sırasında saray alanı ile birlikte harap olduğu düşünülmektedir.

4. bölümde (s. 48-60), kütüphanelerin büyümesi ve gelişiminin örnekleri anlatılmış, M.Ö. 2. yüzyılın başında İskenderiye dışında kraliyet kütüphanelerinin var olduğu bilgisi aktarılmıştır. Bu dönemde İskenderiye’ye rakip bir kütüphane ortaya çıktığı görülmektedir; o da Bergama’dadır. Kütüphanenin okuyucu hizmeti sunan bir yapılanmayla edebiyat merkezine dönüştüğü vurgulanmıştır. Bu bölümde değinilen; Mısır papirüsü ithalatına olan bağımlılığı azaltmak için Bergamalıların icat ettiği parşömen, dönemin önemli gelişmeleri arasındadır. Bu dönemde okuryazarlık seviyesinin, Platon, Aristo gibi Yunan düşünürlerin öğretme isteği ve öğretmenliğinin, kütüphanelerin gelişimine katkısının olduğu düşünülmektedir. Dönemle ilgili bir başka tespit; kütüphanelerin, gimnazyumların bir parçası olduğu yönündedir. Özellikle Atina ve Rodos gibi bazı şehirler bu durumun bir kanıtı olarak gösterilmektedir.

Kitabın 5. bölümü (s. 61-79), Roma’nın başlangıç dönemleri ile ilgilidir. Yunan klasiklerinin genel koleksiyonları ile tiyatro yöneticilerine ait Latin, Yunan drama koleksiyonları, bu bölümde özel kütüphane olarak işaret edilen iki türdür. Özel alanlarda derinliğe sahip koleksiyonların yanı sıra tarihin bir uzmanlık alanı olduğu, Cicero’nun bakış açısından bir Romalının kütüphanesini nasıl yönettiği ile ilgili bilgiler, bu bölümden edinilmektedir. Buna göre bu dönemde; kütüphane personeli için kopyalama, ruloları yeniden toplama, hasarlı ruloları onarma, kataloğu güncel tutma konularında yetenekli iyi eğitilmiş Yunan kölelerin kullanıldığı görülmektedir. Roma’ya göre yurtdışı olarak ifade edilen Atina, Rodos, İskenderiye ve Yunan merkezleri kitap satın almak için dönemin en iyi yerleri arasında gösterilmektedir.

Kitabın 6. bölümünde (s. 80-108), Roma şehrindeki Roma İmparatorluğu Kütüphanelerinin anlatılması amaçlanmıştır. Roma'nın ilk halk kütüphanesinin Sezar tarafından oluşturulduğunun vurgulandığı bu bölümde, Roma halk kütüphanelerinin mimarlarının Yunan öncüllerini takip etmediği, kendi yollarını izledikleri bilgisi verilmektedir. Roma kütüphaneleri ve hizmetlerine ilişkin tasvirler oldukça dikkat çekicidir. Roma kütüphaneleri modern okuma odaları olarak ifade edilmiştir. Özellikle okuyucu hizmetleri ile ilgili uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Okuyucular için masa ve sandalye kurularak, onlara çalışabilecekleri alan sağlandığı bilgisini bu bölümden edinmek mümkündür. Bu dönemde kitaplıklar numaralandırılmış ve konumu belirtmek için her katalogda başlığın yanında uygun numara verilmiştir. Kütüphane koleksiyonunun ruloları, okuyucuların hemen görebilmeleri için kimlik etiketi dışı dönük olacak şekilde raflara yatay olarak yerleştirilmiştir. Yeni bir düzenin sağlandığı Roma, Latin öğrenim ve edebiyatının da merkezi haline gelmiştir.

Kitabın 7. bölümünün (s. 109-123) içeriği, Roma şehri dışındaki Roma İmparatorluğu Kütüphanelerinden oluşmaktadır. Pompeii gibi İtalya'nın başka yerlerinde halk kütüphanelerinin, Roma dışında farklı yerlerde kütüphanelerin olduğuna dair kanıtlar bulunduğundan bahsedilmiştir. Az sayıda kütüphane tespit edilmesinin, sayının az olmasından değil, tarihin kayıtlara geçememiş olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Var olan kütüphane sayıları ile ilgili gelişigüzel kaynaklardan bilgi edinildiği vurgusu yapılmıştır. Öyle ki; bir kütüphane, yalnızca bir yazarın gündelik ifadesi nedeniyle bilinmektedir.

Yeniliğe dair bir tespitten bahsedilen 8. bölümde (s. 124-135), rulodan kodekse geçiş süreci anlatılmıştır. Kodeks, not almak için kullanılan tahta yazı tableti olarak tanımlanmıştır. Rulo ve kodeksin kullanım farklılıklarına değinilmiştir. Rulo; dosyalara, arşivlere giren belgeler olarak hizmet vermeye devam ederken, kodeks; literatür, bilimsel çalışmalar, teknik el kitapları gibi türler için kullanılmıştır. Rulolara alışıldığından yadırganmışsa da kodeksler, kütüphanelerin işleyişini büyük ölçüde değiştirmiştir. Rulolar üst üste yığınlardan oluşurken, kodeksler daha eşit ve düzgün bir görüntü sergilemiştir. Rulo koleksiyonundan oluşan kataloglarda arama yapmak zor olurken, kodeks koleksiyonundan oluşan kataloglarda okuyucular sadece sayfa çevirerek ilgili başlıkları bulabilmişlerdir.

Kitabın son kısmını oluşturan 9. bölümde (s. 136-145), Orta Çağ'a doğru uzanan kütüphaneler ele alınmıştır. Bu dönemde; Hıristiyanlığın yükselişi, Kutsal Kitap ile ilgili çalışmalar ayrı bir kütüphane ihtiyacını doğurmuştur. Kilise ve manastırların yayılması, günümüz kütüphanelerine bir adım sayılmıştır. Çalışmaların konusu teoloji olmuş; manastır el yazmaları kopyalama, hediye, satış, hırsızlık, yağma gibi çeşitli şekillerde Orta Çağ ve Rönesans'ın önemli kütüphanelerinin çekirdeğini oluşturmuştur.

Elektronik kaynakların yaygın kullanıldığı, dijital uygulamaların ön plâna çıktığı günümüz dünyasında, kütüphanecilik anlayışi başka bir boyut kazanmış ve tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimle birlikte farklı bir yöne doğru evrilmiştir. Bugünün kütüphanelerini yakından takip edenler, bu kitap sayesinde geçmişteki kütüphanecilik uygulamalarının farklılığını daha iyi anlayacaklardır. Kitap, okuyanları tarihin antik dönemlerine ve uygarlığın köklü sayfalarına doğru yolculuğa çıkarmaktadır. Akademisyenlerin yanı sıra antik çağa, tarihe, arkeolojiye ilgi duyanların keyifle okuyabileceği bu kitap; kütüphanelerin, uygarlık tarihinin ayrılmaz bir parçası olduğunun göstergesidir.